

**กลอนเพลงยาวของคุณสุวรรณ :
ภาพสะท้อนรักร่วมเพศสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น**

อิงอร สุพันธ์วิช*

บทคัดย่อ

คุณสุวรรณเป็นกวีหญิงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กลอนเพลงยาว ๒ เรื่องของคุณสุวรรณ คือ กลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ และกลอนเพลงยาวเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ มีลักษณะที่แปลกแตกต่างจากกลอนเพลงยาวทั่วไป เพราะสะท้อนสังคมความเป็นไปของหญิงสาววังและโดดเด่นด้วยการสะท้อนภาพรักร่วมเพศระหว่างหญิงกับหญิง

คุณสุวรรณเป็นธิดาของพระยาอุไทยธรรม (กลาง) ราชินิกุลบางช้าง ถ้าเราพิจารณากวีหญิงแล้วจะเห็นว่าปรากฏน้อยมาก ถึงปรากฏหลักฐานว่าเจ้าฟ้ามงกุฎและเจ้าฟ้าคุณชลทรงนิพนธ์อิเหนาใหญ่ (ดาหลัง) และอิเหนาเล็กเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา หลังจากนั้นก็ปรากฏชื่อคุณพุ่มและคุณสุวรรณ ผู้เป็นกวีหญิงแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คุณพุ่มไม่ปรากฏผลงานที่เป็นเรื่องราวต่อเนื่อง มีเพียงสักวาที่เป็นที่รู้จักกันในชั้นหลัง ส่วนคุณสุวรรณมีผลงานเด่นคือบทละคร ๒ เรื่องคือพระมะเหลเถไถ และอุณรุทร้อยเรื่อง แต่ก็ถูกวิจารณ์ว่า

บทละครของคุณสุวรรณที่เป็นของแปลกนั้น คือ บทละครเรื่องพระมะเหลเถไถ คุณสุวรรณแต่งเป็นภาษาบ้าง ไม่เป็นภาษาบ้าง ปะปน

* รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

กันไปแต่ต้นจนปลาย แต่ใครอ่านก็เข้าใจความได้ตลอดเรื่อง ความขบขัน อยู่ที่ตรงนี้ ส่วนบทละครเรื่องอุณรุทร้อยเรื่องนั้น คุณสุวรรณเกณฑ์ให้ตัว บทในละครเรื่องต่างๆ มารวมกันอยู่ในเรื่องเดียว ถ้าดูโดยกระบวนการความ อยู่ข้างจะเลอะ แต่ไปดีทางสำนวนกลอนกับแสดงความรู้เรื่องละครต่างๆ อย่างกว้างขวาง เพราะสมัยนั้นบทละครยังมีได้พิมพ์ คุณสุวรรณคงต้อง พยายามมากทีเดียว จึงได้รู้จักละครเรื่องต่างๆ มากถึงเพียงนั้น (กรม ศิลปากร ๒๕๑๖: ๓-๔)

ผู้เขียนบทความนี้เห็นว่า คุณสุวรรณนั้นไม่น่าจะ “เสียจริต” หรือ มีได้ “เป็น แต่พุ่งไปในกระบวนการกลอน” ดังที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงวินิจฉัย ไว้ในคำอธิบายเรื่องบทละครของคุณสุวรรณ คุณสุวรรณน่าจะเป็นผู้รักกระบวนการ กลอนจริงและมีโอกาสกว่าสตรีในยุคเดียวกัน เพราะเป็นธิดาของขุนนางผู้ใหญ่ ได้มี โอกาสใกล้ชิดเจ้านายและขุนนางหลายพระองค์ เป็นที่น่าสังเกตว่าทำไมคุณสุวรรณ จึงต้องแต่งกลอนให้มีลักษณะเลอะๆ เลื่อนๆ เช่น

<u>วันหนึ่งพระจึงมะหลีกตึก</u>	<u>มะเหลเถไถไพรพริกมะริกเข</u>
<u>แล้วจะไปเที่ยวชมมะลมเต</u>	<u>มะโลโตไปเปมะลุตุ</u>
<u>ตริแล้วพระมะเหลจึงเปปะ</u>	<u>มะเลไต่ไคลคละมะหรุจู้</u>

จะเห็นได้ว่ากลอนจะมีจังหวะของคำ ม/ล/ต และมีการใช้คำเหมือนการเล่น สัมผัสอย่างจงใจเหมือนกลบท หรือ

<u>เมื่อนั้น</u>	<u>พระมะเหลเถไถมะไหลถา</u>
<u>สทิตยังแท่นทองกะโปลา</u>	<u>ศุขาปาลากะเปเล</u>

จะมีจังหวะของคำและเสียงอย่างมีระบบ คือ ม/ล/ถ และ ก/ป/ล

คนที่มิสตีฟั้นเพื่อนเลือนหลงมีน่าจะแต่งได้จังหวะขนาดนี้ ถ้าดูบริบททางสังคมขณะนั้น ได้มีพระมหามนตรี (ทรัพย์) เขียน**ระเด่นลันได**ซึ่งเป็นวรรณกรรมแหวกขนบจากวรรณกรรมจักรๆ วงศ์ๆ ตัวละครเอกผู้สูงส่งเป็นกษัตริย์มาเป็นสามัญชนผู้เป็นขอทานหรือชาวบ้านที่เป็นแขกเลี้ยงวัวที่มีเมียเป็นทาสจากเมืองตานี เป็นการเปิดศักราชวรรณกรรมสามัญชนและเป็นวรรณกรรมล้อเลียนที่ส่งอิทธิพลมาสู่วรรณกรรมยุคหลังๆ คุณสุวรรณผู้เป็นกวีหญิงก็อาจจะปกปิดอะไรบางอย่างที่มีอาจเปิดเผยก็ได้ เป็นความรักที่ซ่อนเร้นจึงเขียนเรื่องพระมะเหลเถไถด้วยภาษาที่แปลก นางเอกของเรื่อง**พระมะเหลเถไถ**จึงชื่อนางตะแลงแกงซึ่งดูแปลกกว่าตัวละครหญิงอื่นๆ

สภาพเกือบกตจากการที่ต้องเข้าไปอยู่ในวังที่มีแต่หญิงล้วน สภาพแวดล้อมอาจทำให้เกิดรักร่วมเพศ หรือที่เรียกกันเป็นสามัญว่า “เล่นเพื่อน” เหตุการณ์รักร่วมเพศ (หญิง + หญิง) นี้คงจะมีใช้ของแปลกใหม่สำหรับสังคมไทยในสมัยนั้น เพราะแม้แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงสั่งสอนในคราวที่มีพระบรมราโชวาทพระราชทานพระเจ้าลูกเธอว่า “อย่าสูบฝิ่นและอย่าเล่นผู้หญิงไม่ดีชั่วอย่าเล่นเพื่อนกับใครเลย มีผิวมีเกิด” (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ๒๕๐๘: ๑๕)

การเล่นเพื่อนในสังคมชาววังจึงไม่ใช่ของแปลก คุณสุวรรณได้บันทึกเรื่องราวสาวชาววังเหล่านี้ไว้ในกลอนเพลงยาว ๒ เรื่อง คือ **กลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์** และ**กลอนเพลงยาวเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ**

อาจกล่าวได้ว่ากลอนเพลงยาว ๒ เรื่องนี้เป็นบันทึกประวัติศาสตร์สังคมที่น่าสนใจยิ่ง ขรมดากลอนเพลงยาวเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ในการเกี่ยวพาราสีกัน แต่คุณสุวรรณนำมาใช้บรรยายเรื่องราวรักร่วมเพศและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นสังคมชาววัง ดังที่นายหริด เรื่องฤทธิ์ได้กล่าวถึงไว้ในอธิบายเพลงยาวเรื่อง**หม่อมเปิดสวรรค์**ว่า “ผู้แต่งเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ เป็นพวกนางในเชื้อชวาญอยู่
ในราชสำนัก แต่งเพลงยาวเรื่องนี้เพื่อที่จะขับหม่อมเปิดสวรรค์ที่ชอบเล่นเพื่อนเป็น
เรื่องสนุกกันในหมู่นางใน...” (กรมศิลปากร ๒๕๑๖: ๖๗) และ**กลอนเพลงยาวเรื่อง**

พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายไว้ว่า

เพลงยาวนี้เป็นสำนวนผู้หญิงชาววังแต่ง เจ้าของเรียกว่านิราศ แต่ที่แท้เป็นเรื่องจดหมายเหตุ ครั้นกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ พระเจ้าลูกเธอ ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชวรตั้งแต่เดือน ๕ ปีเถาะ เบญจศก พ.ศ. ๒๓๘๖ ประชวรอยู่นานกว่า ๖ เดือน การรักษาพยาบาล กวัดขันแข็งแรงด้วยเป็นพระเจ้าลูกเธอที่ทรงพระเมตตามาก ผู้แต่งเพลงยาว เป็นข้าหลวงอยู่ในกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ อยู่ที่ตำหนัก จึงจดหมายเหตุการณ์ ครั้งนั้นไว้เป็นกลอนเพลงยาว (กรมศิลปากร ๒๕๑๖: ๑๑๙)

เมื่อพิจารณาดูแล้ว จะเห็นได้ว่ากลอนเพลงยาวเรื่องนี้มิได้เป็นแต่เพียงบันทึก จดหมายเหตุเท่านั้น แต่ยังมีอะไรลึกๆ ที่สะท้อนความในใจของผู้เขียนอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าคุณสุวรรณสะท้อนเรื่องรักร่วมเพศหรือการเล่นเพื่อนลงในกลอน เพลงยาวทั้ง ๒ เรื่องนี้ นับเป็นการบันทึกที่ค่อนข้างจะแปลกแหวกแนวทั้งเนื้อหา ทั้งผู้แต่ง ทั้งความในใจที่แอบแฝงอยู่อีกด้วย

ในกลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์ กล่าวถึงหม่อมสุด (คือคุณไม่่ง) และหม่อมชำ (คือหม่อมเปิดสวรรค์) หม่อมสุดได้ชื่อว่า "คุณไม่่ง" เพราะเธอเฝ้าคลุ้มโป่ง เล่นเพื่อน หม่อมชำได้ชื่อว่า "หม่อมเปิด" เพราะ "เดินเห็นโยกย้ายสายกริยา" จึงชื่อว่าหม่อมเปิดเสด็จประพาส หม่อมเปิดมักจะเรียกกันว่า หม่อมเปิดสวรรค์ หม่อมเปิดชำ หรือหม่อมชำเปิด และบางทีก็เรียกว่า คุณชำ คู่กับคุณไม่่ง" (กรมศิลปากร ๒๕๑๖: ๖๑)

หม่อมสุดเป็นหม่อมท๋ามในกรมพระราชวังบวรมหาดัศทิศพลเสพ เมื่อกรม-พระราชวังบวรฯ พระองค์นั้นสวรรคตแล้ว หม่อมสุดได้เข้ามารับราชการใน พระบรมมหาราชวัง ประจำอยู่ที่พระตำหนักกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ เป็นผู้รู้หนังสือดี

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๘

..... อ่านอยู่ปลายพระแท่นบรรทมใน
แต่ปากอ่านใจคิดขนิษฐาเปิด มีใครเสร็จสิ้นสุดสมุดได้

เห็นพระองค์ทรงนั่งไม่ตึงพระกาย เดือนก็ซาบตึกควนให้บัวนมัน
หับสมุดหยุดยั้งฟังสำคัญ ด้วยกระสันเสียวชานรำคาญใจ
พระแกล้งทรงพระกระระจะให้รู้ ว่าตื่นพระบรรทมอยู่หาหลับไม่
คุณไม่ก็ชะงากกระดากใจ ก็แข็งจิตอ่านไปใจประวิง
ครั้นพระองค์ทรงพลิกพระกายกลับ หมายถึงพระบรรทมหลับสนิทหนึ่ง
ก็สมจิตคิดไว้ใจประวิง ก็คลานชิงกันขยับดับเทียนชัย
เข้าสู่ลุมพูนวณวยอยู่ปลายพระบาท ก็คิดคาดเอาว่าคนหาเห็นไม่
จึงกระทำเอาแต่อำเภोजิ ด้วยแสงไฟมืดมืดไม่มีโพลง
กระชุกกระซิบซุ่มกายอยู่ปลายพระบาท อุดลุดอดจาดท่าอาจโถง
เอาเพลาะหอมกรอมหุ้มกันคลุมโปง จึงตรัสเรียกคุณไม่แต่นั้นมา

นำคิดว่าเหตุการณ์เล่นเพื่อนนี้ ทำในห้องเจ้านาย เจ้านายก็รู้แต่ “พระแกล้ง
ทรงพระกระระจะให้รู้ ว่าตื่นพระบรรทมอยู่หาหลับไม่” แสดงว่ากิจกรรมเหล่านี้
คงไม่ใช่เรื่องแปลก คงเป็นที่เข้าใจกันดีในหมู่ชาววัง กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพจึง
มิได้ลงโทษ และยังประทานนาม “คุณไม่” และ “หม่อมเปิด” อีกด้วย
คุณสุวรรณได้แสดงภาพของหญิงรักหญิงไว้ดังนี้

- ประเดี๋ยวนี้หม่อมเปิดเข้าสาออยนัก ขึ้นนั่งตักคุณไม่คิดหมาย
หลวงนายศักดิ์แลไปในม่านกาง ใครสร้างพระสี่ขาเข้ามาไว้
หม่อมเปิดน้อยเปิดสวรรคร์ครั้งได้ฟัง ละอายใจไม่นั่งตักอยู่ได้

- ครั้งหนึ่งจึงจอมหม่อมเปิดน้อย เข้าสาออยออเขาปะเหลาะพี

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

- คุณโม่งช้อนดาวทางพาที้
- ก็ถูกเข้าไปทั้งสองห้องเคหา
- ลงเรียบเรียบเคียงชิดกันนิทรา เอนวมมาห่มหุ้มคลุมเข้าด้วยกัน
- พุดพรอดกอดกลิ้งยัมพราย
- คนสองคนกินนอนบนเตียงใหญ่
- พลิกพลอดกอดก่ายสบายใจ เทียบประทับหลับไหลไปด้วยกัน

คุณสุวรรณใช้คำว่า สำออย ออชะเอว ช้อนดาว นั่งตัก ฯลฯ ทำให้เห็นภาพ
ได้ดี

การที่คุณโม่งและหม่อมเปิดมีอะไรๆกันนั้นมิใช่ความลับ เพราะครูแจ้ง
นำมาขับเสภา หลวงนายศักดิ์พุดเสียดสี ลุงทองจิ้น คุณซีเหม คุณเฟิง คุณรับสั่ง ฯลฯ
ล้วนแต่รู้เรื่องกันทั่ว แต่หม่อมเปิดก็ขอให้คนช่วยปิดปาก

ครั้งหนึ่งเปิดสวรรค์กระสันจิต บอกกับชอบชิดสนิทหน้า
ว่าคุณโม่งคุณซีชีวิตมานิทรา อยู่ในห้องของชามาหลายวัน
พุดแล้วก็ปรางห้ามปาก อย่าพุดมากไปให้ฉาวคนจะกล่าวขวัญ
เจ้าจงช่วยปกปิดให้มิดควัน เสริ่งสั่งตั้งนั้นก็นิ่งไป

นับได้ว่ากลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเปิดสวรรค์เป็นภาพสะท้อนของ
รักร่วมเพศหรือการเล่นเพื่อนของชาววังอย่างเปิดเผย จนกระทั่งครูแจ้งนำมาขับเสภา

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๘

สืบเนื่องถึงประธานให้อับอาย แสดงว่าความรักของคุณไม่ตรงกับหม่อมเปิดสวรรค์เป็น
ก็กล่าวขวัญไปทั่ววัง

เมื่อหันมาพิจารณาถ้อยแถลงยาวเรื่องพระอาการประชวรของกรม
หมื่นอัปสรสุดาเทพ จะเห็นว่าคุณสุวรรณเป็นทุกข์มากคราวที่กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ
ประชวรจนต้องบนดวงสุวรรณสังเวทเวทอารักษ์ทั้งหลาย

- เมื่อเดือนสี่ปีเกาะเคราะหฺ์เหลือใจ ละคร้อยให้แสนคะเนถึงประชวร
เที่ยวบวงสรวงเทวาสุรารักษ์ ทุกสำนักพฤกษ์ไพร่ไคลหลวง
ให้เคลื่อนคลายหายพระโรคที่โสภทรวง เผ่าป่าบวงสรวงสังเวทเช่นเคยมา
ทุกเข้าเย็นเป็นไปมิได้ขาด สมองบาททูลกระหม่อมจอมเกศา
- สังเวทไหว้ไทเทพเทวา ให้รับยาถูกพระโรคโรคาคลาญ
- ขอเดชะเทเวศร์วิเศษสุด มีมังกุสฬ์สนันย์ไตรดรีงษา
ให้เคลื่อนคล้อยถอยเขยื้อนทุกเดือนมา พระโรคาถูกรสโอสกทรวง
- น้อมประนมกัมเกศชุลิกร หม่อมมรเมืองฟ้าสุราลัย
มาชู้ช่วยอวยพรพิพัฒน์ผล ให้พระชนม์ยืนยงอสงไขย
นำพระโรคาให้เคลื่อนเสื่อมหายไป ให้พันภัยรือรอบขอบนคร
- ไอ้เย็นย่ำคำเข้าแทนสติดี ไม่ลืมคิดถึงพระโรคโคกสงสาร
เผ่าบนบวงสรวงสังเวทเหมือนเคยประมาณ พระอาการค่อยเขยื้อนได้เดือนตรา
- ไอ้เย็นเข้าเป่าจิตคิดไม่ขาด ถึงพระบาทมิได้สุขสนุกสนาน
คอยสำเหนียกนึกพิณิจมิดอาการ จะประมาณทุกเวลาด้วยอาวรณ์

- ตั้งแต่คล้ายวายโคกพระโรคคลาด พวกข้าบาทปรีดีเปรมเกษมสันต์

จะเห็นได้ว่าคุณสุวรรณมีความทุกข์มาก และได้บนบานศาลกล่าวขอให้พระอาการประชวรหายเร็วๆ เมื่อพระอาการดีขึ้นแล้ว เหล่าผู้ใกล้ชิดทั้งหลายก็สบายใจมีความสุข เมื่อดูๆ ไปแล้วก็ดูเหมือนเป็นการบันทึกอาการป่วยธรรมดาๆ ที่แม้แต่ “ทั้งพระองค์ทรงแผ่นดินป็นอยุธยา สี่เวลาคอยเฝ้าเอาอาการ” แต่ก็ยังมีการสะท้อนสิ่งต่างๆ ไปด้วย เช่น การเปรียบเทียบคนปากบอนที่นำเรื่องต่างๆ ไปกราบทูลกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ทำให้พระองค์ขัดเคือง คุณสุวรรณใช้คำเปรียบเทียบคนปากบอนอย่างเห็นภาพ คือ

บังเกิดบ่อบึงบอนเกษรราก	เป็นอันมากกาทโคนตันไสว
ทั้งน้ำค้ำไบตั้งแลแกนใน	มีเปิดใช้ห้วยหนองเจ้าของบึง
กรมหมอบเป็นไซ้บนทหน้าค้ำ	เจ๊กเหี่ยววางเข้าเป็นเนื่อนั้นหลือซึ่ง
คุณเครื่องเป็นกาทใหญ่ชกไบตั้ง	อันบ่อบึงพระยาศรีผู้ปรีชา
หลวงนายศักดิ์เป็นแกนในไส้เกษร	รากแก่อ่อนแต่้มเติมเสริมสอดหน้า
คุณหลวงนทยางจ้องเที่ยวมองปลา	คุณแม่ข้าเสาก็พลอยเป็นหอยไป
คุณข้าเปิดเตริจเตร์เวลงสระ	คุณบัวประน้ำค้ำปรอยย้อยย้อยไหล
กระทบกระทั้งไบบังจนแกนใน	พายุใหญ่พัดเซอื่อนแทบเลื่อนลอย
ทูลกระหม่อมจอมเกล้าคือเจ้าของ	ตามทำนองสงวนไว้ได้ใช้สอย
ทั้งกาทใหญ่ไส้เกษรบนเล็กน้อย	เปิดลงลอยหอยเต็มเที่ยวเล็มไคล
ประทับเทียบเปรียบแกลังแต่งกันเส้น	บังเกิดเป็นสาระพัดจัดขึ้นได้

เมื่ออ่านต่อไปเรื่อยๆ ก็จะปรากฏเรื่องราวรักร่วมเพศระหว่างยายกึ่งกับยายจัน และการปกปิดแบบรักเร้นอีก คือ

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๘

บายถึงบายจันนั้นก็เข้ามั่งปอง	ตามทำนองชื่อเข้าไปนิสัยรัก
ต่างผอนผันไม่ร้อนรนไม่ชวนชวย	เห็นสบาย..... ^๑
ไม่มีตเคื่องเรื่องในอาลัย..... ^๒	ได้ประจักษ์อยู่กับหูได้ดูฟัง
บ้างเกิดเป็นเล่นในชักใบคู่	จึงฟังฟูเป็นวิบัติหัดใจขลัง
จึงประสมคู่รักหักไม่ฟัง	เพราะใจคลั่งคู่ภัยใจจึงเป็น

และแม้ พระอาการจะเขยื้อนได้เดือนตรา แล้วคุณสุวรรณก็ยัง

- สงสารจิตคิดไปก็ใจหาย	พระโรคคลายแต่ใจไม่สุขา
เพราะริกร่วมห้องต้องตำรา	อุปมาเหมือนจะสาวเอาดาวเดือน
- ไอ้วิตกอร่อนเพราะครรัก	ไม่ประจักษ์น้ำใจคนไหลหลง
- ไอ้คุณสุวรรณมิ่งขวัญหาย	
- ไอ้เริ่มร้างทางจำเพาะเป็นเคราะห์ต้อง	จึงให้หมองจิตตรมอารมณ์หมาย
วิบากกรรมจำเพาะเป็นเคราะห์ร้าย	จึงวุ่นวายเป็นวิบัติอัศจรรย์

เมื่อกรมหมื่นอัปสรสุตาเทพพระอาการดีขึ้น ก็มีการเฉลิมฉลอง พระโรคคลายวายเศร้ากำสรดโศก ประสิทธิ์โชคชูเฉลิมขวัญ เนื้อความก็ยังคงกล่าวต่อไปว่า คุณสุวรรณนอกจากจะ มิ่งขวัญหาย แล้วก็ยัง

- แต่ได้กินน้ำตามาหลายหน	ก็เพราะคนส่งเสริมเฉลิมเรื่อง
จึงเศร้าครมียอนั้นเนื่องเนื่อง	ได้ชุ่มเคื่องบทรชอยู่อดตรา

^๑ ต้นฉบับขาดหาย

^๒ ต้นฉบับขาดหาย

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

	ถือท่านว่าไว้แต่ก่อนมาสนใจ
ว่าจะ <u>เลี้ยงเคียงบาทไม่คลาดเคลื่อน</u>	<u>ถึงต่างเรือนก็จะรักไม่ผลักไส</u>
ก็น้อมนอบขอพระคุณด้วยอุ้นใจ	<u>เหมือนดังได้เมืองสวรรคตชั้นวิมาน</u>
<u>ได้ชื่นชมสมพระโอษฐ์ที่โปรดเกล้า</u>	<u>ประจวบเข้าสามปีก็หักท้าว</u>
สารพัดขัดคิดเป็นนิจกาล	<u>สิ่งสำราญหายวับไปกับตา</u>
แต่ปีฉลูเดือนเก้าเป็นคราวยาว	<u>น้ำท่วมปากไอ้อนาถหนอวาสนา</u>
-
- ถึงไม่เลี้ยงเคียงพระบาทท้าวกราดโกรธ จะออกโอษฐ์เกิดชูลิถวาย
 - อย่าให้ถึงอับจนเป็นพันภัย ให้สมในรับสั่งแต่หลังมา
ไอ้คิดอายุได้แต่ลมไว้ชมชื่น กลายเป็นอื่นไม่เหมือนคำที่ร่ำว่า
นำอายุเพื่อนเหมือนจะแหวกแทรกสุธา กินน้ำตาอยู่ไม่วายด้วยอายุคน
 - ขอพระคุณทูลกระหม่อมจอมนเรศ จงปกเกิดหม่อมฉันให้บรรชา
เป็นฉัตรสุวรรณกันแสงพระสุริยา ให้สุขตาสุขจิตเป็นนิจนิรันดร์
ทุกวันนี้สุขแต่ตาจิตพาทุกข์ เพราะเกิดยุคขึ้นในใจให้ไฝฝืน

จะเห็นได้ว่าคุณสุวรรณแต่งกลอนมิใช่เป็นการบันทึกพระอาการประชวร กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพเท่านั้น แต่ยังแฝงความในใจ ความรัก ความคิดถึง ความห่วงหาอาทร เหมือนสตรีที่จงรักต่อฝ่ายชายอีกด้วย เพราะถ้าดูความสัมพันธ์ระหว่าง กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพและคุณสุวรรณแล้ว คงจะมีใช้ความสัมพันธ์ฉัน เจ้า - ข้า เท่านั้น เพราะลีลาและการใช้คำบ่งถึงการตัดพ้อต่อว่า เช่นการกล่าวว่า จะเลี้ยงเคียงบาท น่าจะมีความหมายมากกว่าเป็นข้าทาส แต่ดูเหมือนเป็น บาทบริจาริกา เมื่อมีความสุขก็ เหมือนดังได้เมืองสวรรคตชั้นวิมาน การที่เจ้านายโปรดแบบข้ารับใช้ธรรมดาๆ คงจะไม่ทำให้คุณสุวรรณยินดีเหมือนกับขึ้นสวรรคตวิมานเป็นแน่ นัยที่แอบแฝงอยู่น่าจะลึกซึ้ง

หรือคำกล่าวที่อ้างว่า ถึงต่างเรือนก็จะรักไม่ผลักใส แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองได้ดี และคุณสุวรรณ ได้ชื่นชมสมพระโอบูร์ที่โปรดเกล้า นำจะหมายถึงการยินดีพอใจที่จะได้อยู่รับใช้เคียงบาท แต่ความรักนั้นก็มิระยะเวลาเพียง ๓ ปีเท่านั้น เพราะข้อความที่ว่า สามปีก็หักหาย สิ่งสำราญหายวับไปกับตา คุณสุวรรณต้องเกิดการ มิ่งขวัญหาย น้ำท่วมปาก จึงต่อว่าต่อขานและขออย่าให้คุณสุวรรณอัปจน ให้นึกถึง รัชสมัยแต่หลังมา คุณสุวรรณ ได้แต่ลม ไม่ใช่ความจริง เพราะความสุขได้แปรเปลี่ยนไป กลายเป็นอื่นไม่เหมือนคำที่ร่ำว่า (จะเลียงเคียงบาท) คุณสุวรรณจึงต้อง อายเพื่อน กินน้ำตา จิตพาทุกข์ ฯลฯ เพราะ เกิดยุคขึ้นในใจ เพราะริกร่วมห้อง เป็นการหมายสูงเกินไป อุปมาเหมือนจะสาวเอาดาวเดือน

คำพูดที่แง่นัยเหล่านี้ ประกอบกับการใช้คำที่คุณสุวรรณใช้เรียกกรมหมื่นอัครสุตาเทพว่า ฝ่าพระบาท ทูลกระหม่อม บาทบงส์ ทูลกระหม่อมจอมเกล้า ทูลกระหม่อมจอมเกศา บหมาลัย พระบาทบพิตรอดิศร บาทบพิตรอดิศร พระจอมจิตอิสรา องค์อิสราเทศ บทรัช ทูลกระหม่อมแก้ว ทูลกระหม่อมจอมนเรศ คำเหล่านี้มักจะเป็นคำที่ใช้เรียกพระเจ้าแผ่นดิน (ที่เป็นผู้ชาย) การที่คุณสุวรรณใช้คำเหล่านี้ น่าจะนัยแฝงอยู่ เปรียบกรมหมื่นอัครสุตาเทพเป็นผู้มีอำนาจ เป็นผู้ยิ่งใหญ่ และยังใช้การเปรียบเทียบว่าเป็น

- ดั่งฉัตรกันร่มเกล้าชาวขจร
- ไฉ้พระคุณทูลกระหม่อมแก้ว จงมองแผ่นดินพรตน์ฉัตรเฉลิม
พระบารมีงามพร้อมเป็นจอมเจิม เป็นฉัตรเฉลิมรอบจังหวัดเช่นฉัตรชัย
- และ ขอพระคุณทูลกระหม่อมจอมนเรศ จงปกเกล้ากระหม่อมฉันให้บรรชา
เป็นฉัตรสุวรรณกันแสงพระสุริยา ให้สุขตาสุขจิตเป็นนิจนิรันดร์

การเปรียบเทียบนี้เหมือนกับการเปรียบเทียบที่ว่า สามีเป็นฉัตรแก้วกันเกล้า งามหน้างามเนตรทุกเวลา

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

การที่คุณสุวรรณเปรียบเทียบกับพระบารมีของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพให้เป็น
ฉัตรกันก็เปรียบเหมือนผู้เป็นสามีที่ให้ความสุข ความร่มเย็นแก่ผู้เป็นภรรยา

เมื่อรวมการใช้คำเรียกแทนพระองค์ การเปรียบเทียบ การตัดพ้อต่อว่าว่า
ลืมคำที่กล่าวไว้ (คำที่ร่ำว่า) การแสดงความน้อยเนื้อต่ำใจ การแสดงความห่วงใย
ห่วงหาอาทร คิดถึงทุกเวลา การบนบานศาลกล่าว ขอให้เทวดาอารักษ์และสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายคุ้มครองรักษา ขอให้ยาถูกกับพระโรคที่เป็น ฯลฯ น่าจะมี
ความหมายมากกว่าความสัมพันธ์ของเจ้า - ข้า น่าจะเป็นความสัมพันธ์แบบรักเร้น
หรือรักแอบแฝงที่ไม่สูงของคุณสุวรรณที่หมายดาวเดือน รวมทั้งมีคนปากบอนไป
บยุ่งทำให้ความสัมพันธ์ที่จะเลี้ยวไว้ “เคียงบาท” กลับกลายเป็น คุณสุวรรณจึงต้อง
“ขวัญหาย” “อายเพื่อน” “กินน้ำตา” ฯลฯ

กลอนเพลงยาวเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ
จึงมีนัยของรักร่วมเพศแอบแฝงอยู่ค่อนข้างจะชัดเจนและแตกต่างจากกลอนเพลงยาว
หม่อมเปิดสวรรค์ที่สะท้อนรักร่วมเพศของคุณไม่กับคุณข้าอย่างโจ่งแจ้ง เป็นที่
อื้อฉาวในสมัยนั้น คุณสุวรรณเป็นแต่เพียงผู้บันทึกเหตุการณ์ การเขียนจึงมีลีลา
ล้อเลียนขบขัน ขณะที่กลอนเพลงยาวเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่น
อัปสรสุดาเทพเป็นเรื่องของตัวเองที่จงรักภักดีต่อกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ จะเป็น
แบบเจ้า - ข้า หรือแบบที่คุณสุวรรณแอบรักกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพอย่างรักเร้นไม่
เปิดเผย คุณสุวรรณจึงต้องวิตก เศร้าโศก ใจหาย ตัดพ้อ ฯลฯ

**กลอนเพลงยาวหม่อมเปิดสวรรค์และกลอนเพลงยาวเรื่องพระอาการ
ประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ** จึงเป็นวรรณกรรมของคุณสุวรรณที่สะท้อน
สังคมรักร่วมเพศ (การเล่นเพื่อน) ของสาวชาววังสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้อย่างน่าสนใจ
เป็นการทวนกระแสและท้าทายสังคมอย่างกล้าหาญยิ่ง

หลังจากที่คุณสุวรรณเขียนกลอนเพลงยาวบันทึกสังคมสองเรื่องนี้แล้ว ก็ได้
เขียนบทละครเรื่องพระมะเหลเถไถ และอุณรุทร้อยเรื่อง ในพระมะเหลเถไถ
คุณสุวรรณเขียนให้พระอินทร์อุ้มนางตะแลงแกงไปให้พระเอก เท่ากับเป็นการเสนอ

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๘

คิ้วนางเอกที่ออกไปหาฝ่ายชาย (แม้จะแก้แค้นด้วยการให้เทพอุ้มสม) การที่คุณสุวรรณเขียนเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ออกมา แสดงให้เห็นว่าคุณสุวรรณคงจะกล้าเป็นคนที่แหวกชนบ และต้องการเสนอสิ่งแปลกที่อาจขัดกับขนบธรรมเนียมของคนสมัยนั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องรักร่วมเพศหรือการเสนอตัวของฝ่ายหญิงต่อฝ่ายชาย มีต้องให้ฝ่ายชายมาเลือก แต่ฝ่ายหญิงเป็นผู้เลือก (ผ่านการอุ้มสมของเทวดา) หรือเพื่อปกปิดซ่อนเร้น เบี่ยงเบนความคิดในใจที่ไม่อยากให้ใครสนใจก็ตาม

คุณสุวรรณเป็นกวีหญิงที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นด้วยการเป็นผู้บุกเบิกและเปิดเผยเรื่องรักเร้นระหว่างหญิงกับหญิงในยุคสมัยก่อนที่ยังไม่เปิดเผยเรื่องเหล่านี้มากนัก คุณสุวรรณจึงเป็นกวีหญิงผู้แหวกชนบการแต่งวรรณกรรมที่น่าสนใจยิ่งผู้หนึ่ง

บรรณานุกรม

ศิลาจารึก, กรม. (๒๕๑๖) บทละครเรื่องพระมะเหลเถไถ บทละครเรื่องอุณรุทร้อยเรื่อง กลอนเพลงยาวเรื่องหม่อมเป็ดสวรรค์ กลอนเพลงยาวเรื่องพระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ และบทละครเรื่องระเด่นลันได, กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

ตำราพระราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา (รวบรวม). (๒๕๐๘) พระราชหัตถเลขฯ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม ๑, พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

อิงอร สุพันธุ์วิช. (๒๕๔๗) เลื่อมลายสาบรุ้ง: ภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายปัจจุบัน, กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พริ้นท์ จำกัด.

อุษณา กาญจนทัต. (๒๕๑๕) 'บทละครเรื่องพระมะเหลเถไถเป็นเพียงเรื่องตลกขวขันเท่านั้นหรือ', ใน ชลธิรา กลัดอยู่ (บรรณาธิการ) ศาสตร์และศิลป์แห่งอักษร, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์มณฑล.